

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПРУДНИКОВА ТЕТЯНА ІВАНІВНА

УДК 811.161.2'272:33

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ТЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Луцьк – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
Навальна Марина Іванівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,
професор кафедри документознавства та методики навчання.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Вокальчук Галина Миколаївна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
професор кафедри української мови;

кандидат філологічних наук, доцент
Тиха Лариса Юрївна,
Луцький національний технічний університет,
доцент кафедри
української та іноземної лінгвістики.

Захист відбудеться 29 січня 2021 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 32.051.02 у Волинському національному університеті імені Лесі Українки (вул. Винниченка, 30-А, ауд. 43 бібліотеки ВНУ ім. Лесі Українки, м. Луцьк, 43021).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Волинського національного університету імені Лесі Українки (вул. Винниченка, 30-А, м. Луцьк, 43021) і на офіційному сайті Волинського національного університету імені Лесі Українки (<https://ra.vnu.edu.ua/>).

Автореферат розіслано 28 грудня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент

О. І. Приймачок

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Сучасну лінгвістику ХХІ століття поповнили наукові студії різних мовознавчих напрямів, серед яких значну частину становлять ті, що мають статус новітніх не тільки за часовим показником, а й за проблематикою дослідження. Зокрема, ідеться про напрацювання із психолінгвістики, функційної, комунікативної, когнітивної лінгвістики та ін., у яких багатоаспектно схарактеризовано особливості мовного розвитку. Поза сумнівом, найбільш відкрита до змін лексична система, а чи не найголовніший індикатор мовного динамізму – масмедійний простір. Зацікавлення проблемами вияву лексем у засобах масової інформації стало підґрунтям розвитку нового напрямку – медійної лінгвістики, для прибічників якої пріоритетне вивчення слів з акцентом на їхнє змістове оновлення, емоційно-оцінне забарвлення, міжстильову й міжетематичну транспозицію тощо (Л. М. Городенко, Т. А. Коць, Л. Л. Михайленко, М. І. Навальна, І. В. Онищенко, О. Д. Пономарів, Т. М. Рудакова, Н. М. Рудніченко, О. А. Стишов та ін.). Активне студіювання мови медійних засобів уважаємо цілком умотивованим, адже саме вони значною мірою відбивають рівень розвитку суспільства, його оновлення й водночас впливають на формування мовних уподобань, віддзеркалюють динаміку норм.

Неабияке зацікавлення викликають дослідження, присвячені зрушенням мови, які відбуваються на різних її рівнях – лексичному, словотвірному, морфологічному, орфографічному тощо. Зазначені орієнтири пріоритетні в працях багатьох українських науковців, зокрема К. Г. Городенської, Є. А. Карпіловської, Н. Ф. Клименко, Л. І. Мацько, І. Я. Мисливої-Бунько, О. А. Мітчук, М. І. Навальної, Т. С. Панченко, О. А. Стишова, Г. В. Шаповалової, та зарубіжних лінгвістів – Н. С. Валгіної, Й. Газди, Л. Ферм й інших.

У безпосередньому зв'язку зі змінами в межах мовної системи перебувають динамічні явища, які протягом останнього часу відбуваються в політичному, науковому, соціально-економічному, культурно-освітньому житті нашої держави. Істотні зрушення у світовій, зокрема й українській, лінгвістичній моделі забезпечила активізація міжнародних зв'язків, інтеграційні процеси, співробітництво, розвиток різних галузей виробництва тощо. На вказані трансформації, взаємодію позамовних та мовних зрушень і процес адаптації неолексем, серед яких чимало запозичень, неодноразово звертали увагу науковці. Зазначені акценти стали поштовхом до активного студіювання термінології як у загальному аспекті (А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, Т. І. Панько, Л. О. Симоненко, Л. М. Томіленко, Л. Л. Шевченко), так і різногалузевих понять, зокрема юридичних (Н. В. Артикуца, М. Ю. Вербенєц, І. М. Гумовська, П. Г. Давидов, А. М. Ляшук, І. М. Сушинська, І. Б. Усенко), суспільно-політичних (І. В. Холявко), податкових (О. В. Чорна), авіаційних (Т. М. Дячук), електротехнічних (Л. В. Козак), риторичних (Х. Й. Куньч), кінематографічних (О. М. Лебєдєва), медичних (Н. П. Литвиненко, Н. І. Місник, М. І. Навальна), судово-медичних (Т. В. Лепеха), гідромеліоративних (Л. Д. Малевич), екологічних (В. В. Мінаков,

С. В. Овсейчик, Н. С. Руденко, Л. Ю. Тиха), біологічних (Л. О. Симоненко), науково-технічних (Т. В. Михайлова, Н. В. Непийвода, Г. Ракшанова), видавничих (М. Р. Процик), а також лексики клінічної медицини (Н. І. Місник), фізичної культури та спорту (О. В. Боровська, Л. М. Головата, І. Є. Дубчак, В. Г. Осінчук, І. К. Понеску, М. М. Паночко, Я. А. Рудницький, О. А. Стишов, Л. В. Струганець, І. В. Пущина, В. М. Зайцева, І. Т. Янків), сфери екології та перекладу (Н. А. Іванова), інформаційних технологій (М. І. Навальна), залізничного транспорту (Л. О. Науменко), виборного процесу й виборних процедур (О. А. Старченко), органічної хімії (Н. Л. Цимбал) тощо.

Як відомо, процес розбудови словникового складу мови значною мірою пов'язаний із запозиченнями. Нині проблеми їхнього активного функціонування, семантичної диференціації, адаптації до українськомовної парадигми, що часто розглядають у площині деструктивності та співвідносності з усталеними нормами, чи не найактуальніші в сучасній лінгвістиці. Такі ідеї знаходимо в напрацюваннях багатьох мовознавців, дослідження яких пов'язані з різноаспектною інтерпретацією лексики загалом та слів економічної тематики зокрема. Проблеми впорядкування, стандартизації та кодифікації спеціалізованих понять в українській мові відбивають дослідження таких науковців, як В. М. Артюх, Л. М. Архипенко, Н. Ф. Босак, В. А. Печерська, Л. Г. Боярова, К. Г. Городенська, І. І. Дикань, В. Г. Дончик, Т. М. Дячук, О. А. Жирик, Т. Р. Кияк, Т. А. Коць, І. М. Кочан, А. В. Крижанівська, О. Покровська, М. Філон, Л. В. Струганець та ін.

Чимало напрацювань присвячено економічній лексиці української мови. Зокрема, економічну термінологію XIX – XX століть в аспекті динаміки описує Т. І. Панько, на сучасному етапі – І. М. Шелепкова, акцент на стилістичному вживанні економічних лексем у періодиці робить Г. В. Чорновол, терміносистему економіки агропромислового комплексу характеризує Т. П. Кравченко, метафоричні процеси у формуванні української економічної лексики розглядає О. П. Винник, поняття економічної сфери в контексті мовної картини світу докладно аналізує Л. В. Кушмар. На особливу увагу заслуговують праці О. М. Михалевич, яка зосередила увагу на проблемі розмежування понять *термін*, *економічний термін*, *економічна терміносистема*, ґрунтовно схарактеризувала структуру та функції економічної лексики другої половини XX – початку XXI століття. Дієслівні одиниці економічної й соціально-економічної сфер обрала об'єктом вивчення М. І. Навальна. Т. М. Рудакова з'ясувала функційні особливості соціально-економічної лексики англomовного походження в українських засобах масової інформації кінця XX – початку XXI ст. Українська термінологія ринкових відносин перебуває в полі зору О. А. Покровської, а маркетингу – Д. П. Шапран. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі описує О. В. Чуєшкова.

Аналізовані поняття також розглядають в інших мовах, зокрема об'єктом студіювання обирають економічну лексику й термінологію англійської (В. В. Гаврилова, О. В. Глоба, В. Л. Іщенко, С. М. Рибачок) та італійської (О. І. Яковенко) мов, англійську термінологію маркетингу (О. І. Гутиряк),

ринкових (З. Б. Куделько) та фінансово-економічних (О. М. Лотка) взаємин, термінотворчу динаміку економічної лексики (Л. Б. Воловик, С. В. Дружбяк) і номінації соціальної ринкової економіки (О. В. Подвойська) у німецькій мові, термінологію товарно-грошових відносин у російській мові (Н. М. Карпукіна).

У фокус уваги лінгвістів потрапив порівняльний аспект опису галузевих термінів у кількох мовах. Зокрема, досить різнопланово інтерпретовані юридичні та економічні одиниці української, російської, німецької, французької й англійської мов (І. І. Вакулик), метафоричні терми фінансів в англійській та українській мовах (С. М. Кришталь), сучасні українські й російські поняття в аспекті їхньої уніфікації та інтеграції (А. В. Крижановська).

Сучасну лінгвістичну парадигму поповнив значний обсяг праць, у яких зреалізована спроба якнай докладнішого й різномірного студіювання лексем на позначення сучасних економічних реалій суспільства, зокрема термінів і загальновживаних слів. Вони слугують вагомим доробком, що акумулює відомості про походження, семантичні зрушення, структурно-типологічні, частиномовні та інші параметри вказаних одиниць. Водночас динамічні зміни в українській мові безперервні, процес поповнення новими економічними номінаціями триває й зумовлений різними чинниками. Тому перспективним видається опис таких зміщень на тлі соціальної динаміки.

Актуальність теми дисертації. Проблема комплексного опису економічної лексики на тлі соціальних зрушень упродовж тривалого часу не втрачає актуальності. Важливість порушеного питання засвідчує передусім активність процесу проникнення спеціалізованих і неспеціалізованих номінацій цього різновиду до словникового складу сучасної української літературної мови, що яскраво віддзеркалюють засоби масової комунікації. Протягом першого двадцятиріччя ХХІ століття публіцистичний мовопростір поповнило чимало інновацій, а особливо запозичень, низка лексем виявила ознаки міжтематичних і міжстильових зміщень та розширення семантики, що можна простежити за докладного аналізу найвідоміших лексикографічних праць; неабияке зацікавлення викликає функційний діапазон розмовних і жаргонних слів, звична сфера вияву яких – усне мовлення, а не тексти економічної тематики. Зазначені явища потребують докладної інтерпретації в різних площинах, крім семантичної, морфологічної, стилістичної, ще й у комунікативній (оскільки саме в процесі спілкування лексема виявляє свій змістовий потенціал), когнітивній (залучення до текстів економічної тематики розмовних форм ґрунтується на певних мисленнєвих операціях, часто пов'язаних із переосмисленням закріпленого за словом значення), антропоцентричній, психолінгвістичній тощо. Адже вживання неспеціалізованих лексем зумовлене не тільки тим, аби повідомити економічні новини, а й зацікавити споживача інформації, спонукати його до роздумів тощо.

У зв'язку з цим вияв тенденцій розвитку економічної лексики на сучасному етапі – актуальна лінгвістична проблема сьогодення, розв'язання якої дасть змогу акумулювати й інтегрувати всі кваліфікаційні ознаки вказаних номінацій, серед яких чільне місце посідають раніше не досліджені одиниці.

Неабиякої уваги потребує і їхня кодифікація, особливо запозичених лексем, оскільки процес адаптації цих одиниць зазвичай ще триває й у медійному просторі трапляється різне графічне оформлення таких інновацій.

Зв'язок праці з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дисертації відповідає плановій науково-дослідній темі кафедри української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки «Граматичні одиниці й категорії української мови». Тему роботи затвердила вчена рада Волинського державного університету імені Лесі Українки (протокол № 4 від 28 грудня 2006 р.).

Мета дисертаційної роботи – на матеріалі новітніх медійних текстів виявити тенденції розвитку економічної лексики на тлі сучасної соціальної динаміки, зацентрувати на запозиченнях, активізації, розвитку нових значень лексем, виявити й цілісно проаналізувати міжтематичні та міжстильові зміщення вказаних мовних одиниць.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) схарактеризувати теоретико-методологічні аспекти дослідження економічної лексики в сучасному мовознавстві, зацентрувавши на питаннях її лексико-семантичної диференціації, найпоширеніших кваліфікаційних схемах опису та позамовних і мовних чинниках, що впливають на еволюцію вказаних одиниць;

2) визначити головні передумови актуалізації слів іншомовного походження в економічній сфері;

3) виявити спеціалізовані неопоняття, недостатньо досліджені в українській лінгвістиці, описати їх у контексті соціально-економічної динаміки країни, простежити семантичні та дериваційні ознаки цих одиниць;

4) окреслити нові тенденції збагачення публікацій економічної тематики лексемами інших терміносистем та лексико-семантичних груп, зокрема номінаціями медичної, спортивної, юридичної й екологічної сфер;

5) за частиномовною належністю диференціювати неспеціалізовані лексеми, ужиті в текстах економічної тематики, установити нові семантичні та стилістичні вияви іменників, прикметників, дієприкметників і дієслів конкретної фізичної дії, процесу та мовлення;

6) виокремити й систематизувати субстандартну лексику, визначити сучасні тенденції її вживання.

Об'єкт наукового аналізу – економічна лексика в мові засобів масової комунікації початку XXI ст.

Предмет дослідження – лексико-семантичні й дериваційні процеси в лексиці економічної тематики, її міжтематичні та міжстильові зміщення, що відбуваються на тлі соціальної динаміки.

Методи дослідження. Досягнення мети й розв'язання поставлених завдань зумовили використання таких методів: *описового* із залученням прийомів зовнішньої та внутрішньої інтерпретації – для докладного аналізу й інвентаризації дібраного фактичного матеріалу, вияву тенденцій розвитку економічної лексики на тлі соціальної динаміки; *порівняльного* – для визначення

сукупності диференційних ознак, що послуговували основою розмежування спеціалізованих і неспеціалізованих лексем, засвідчених в економічній тематиці; *контекстуально-семантичного* та *функційного аналізу* – для з'ясування комунікативно-прагматичних та стилістичних ознак неспеціалізованих номінацій; а також методик *компонентного аналізу* – для семантичної диференціації вказаних мовних одиниць; *транспозиційного аналізу* – для вирізнення міжтематичних і міжстилістичних зміщень у межах досліджуваних номінацій, *трансформаційного аналізу* – для виявлення семантичної подібності та відмінності між первинними і вторинними значеннями описаних слів через особливості їхніх лексичних видозмін у конкретних комунікативних ситуаціях.

Джерелами фактичного матеріалу слугували тексти українських масмедіа (інтернетні й друковані видання) першого двадцятиріччя ХХІ століття; залучено до аналізу дані «Словника української мови» в одинадцяти томах (Київ, 1970–1980), «Великого тлумачного словника сучасної української мови» Київ, Ірпінь, 2005), «Словника української мови» у двадцяти томах (Київ, 2010–2019), низки словників іншомовних слів та спеціалізованих термінологічних лексикографічних праць. Картотека дослідницького матеріалу нараховує близько 6000 речень, дібраних із публіцистичних текстів економічної тематики.

Наукова новизна дисертаційної праці зумовлена тим, що в ній з огляду на соціальну динаміку комплексно проаналізовано спеціалізовану та неспеціалізовану економічну лексику, значну частину якої раніше в такому аспекті не досліджували. Закцентовано на розширенні економічного словника української мови завдяки англіцизмам, що потрапили до української мови й зазнали мовленнєвої актуалізації на початку ХХІ століття, та поступовому спрямуванні вузькоспеціалізованих понять до групи широковживаних. Виникнення нових номінацій розглянуто в контексті низки зовнішніх і внутрішніх чинників, проаналізовано семантичні та словотвірні особливості найпоширеніших економічних понять. Порушено проблему нормативності аналізованих номінацій. Установлено, що збагачення публікацій економічної тематики відбувається завдяки лексемам інших терміносистем та лексико-семантичних груп, зокрема появи їхніх нових значеннєвих відтінків, часто не поданих у найвідоміших друкованих словниках. Визначено функційно-стилістичне навантаження слів, які перебувають поза межами літературного мовлення, схарактеризовано їх як засоби реалізації певних інформаційно-експресивних функцій.

Теоретичне значення виконаного дослідження полягає в поглибленні відомостей про семантичну, морфологічну, комунікативно-прагматичну, функційно-стилістичну спеціалізацію лексем економічної тематики, сфера вияву яких – медійні тексти початку ХХІ століття, у розширенні уявлення про їхні міжтематичні й міжстильові зрушення та зміни, спричинені передусім соціальною динамікою. Запропонована модель дослідження номінацій економічної сфери збагачує методологію студіювання інших галузевих понять, її можна застосувати до опису різних термінів та транспонованих номінацій

на матеріалі інших мов.

Практичне значення роботи пов'язане з можливістю скористатися отриманими результатами у викладанні курсів «Лексикологія української мови», «Стилістика української мови», «Культура української мови», написанні підручників і навчальних довідників, а також у науковій роботі студентів та аспірантів мовознавчого й журналістського фаху.

Особистий внесок здобувача. Дисертантка виконала дослідження самостійно. Усі праці написано одноосібно.

Публікації. Основні положення дисертації викладено в 6 наукових статтях, надрукованих у фахових виданнях України й водночас зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах.

Структура та зміст роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списків використаної літератури, лексикографічних праць і використаних джерел та додатка. Повний обсяг роботи – 274 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено мету, основні завдання роботи, об'єкт, предмет, методи дослідження, джерела фактичного матеріалу, окреслено наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, подано відомості про особистий внесок, публікації здобувача, структуру та зміст дисертації.

У **першому** розділі *«Теоретичні засади дослідження економічної лексики в українській мові»* порушено питання про лексико-семантичну диференціацію економічної лексики в сучасній лінгвістиці, визначено роль позамовних і мовних чинників в еволюції лексичних змін, схарактеризовано концептуальні засади вивчення економічної лексики в українській мові на сучасному етапі.

Економічна лексика сучасної української літературної мови слугує засобом маркування предметів, дій, процесів та станів, пов'язаних з економічною сферою, і структурує значну за обсягом, неоднорідну за походженням і розгалужену за семантикою групу мовних одиниць, до яких належать передусім терміни, професійні слова, а також загальновживані лексеми. Економічні номінації – переважно запозичені слова, що на завершальному етапі адаптації часто слугують дериваційною базою для похідних одиниць, в утворенні яких беруть участь питомі й іншомовні афікси.

Попри тривалий час вивчення економічної лексики, у сучасній лінгвістиці немає усталеної думки про чіткий перелік зовнішніх чинників, які впливають її розвиток. Проте беззаперечним є факт, що важливу роль у динаміці економічних номінацій відіграють зміни в соціальній та економічній сферах, у політичному житті людей, науці тощо. Неабияке значення мають міжнародні відносини й міжмовне контактування.

Економічна лексика виявляє низку специфічних ознак, серед яких не тільки наукова, а й позанаукова сфера функціонування, відкритість до мовних змін, пов'язаних із дією зовнішніх чинників, розширення лексичного значення

слів, міжтематична транспозиція, виявлена в проникненні номінацій з інших галузей, а також розмовних одиниць, лексем із переносним значенням, жаргонізмів.

Подана в сучасній лінгвістиці внутрішня тематична типологія економічних понять не засвідчує її чіткості й стабільності, хоч найчастіше науковці розмежовують такі підгрупи: фінансову та банківську, бухгалтерську, маркетингову термінологію, терміни менеджменту, макро- та мікроекономіки.

Кінець XX – початок XXI ст. ознаменований значним поповненням корпусу економічної лексики української літературної мови, лінгвістичному опису чого присвячено чимало праць. Крім того, дослідники вдаються до різноаспектного студіювання вказаних одиниць в інших мовах. Водночас динамічні процеси економічної лексики відбуваються постійно, не припиняють поповнювати словниковий склад української мови нові запозичення, лексеми з модифікованим лексичним значенням. Одні зі слів виявляють активізацію вживання, інші навпаки потрапляють до пасиву. У зв'язку з цим вивчення економічних одиниць не втрачає актуальності.

У другому розділі «*Спеціалізована лексика в економічній тематиці*» визначено головні передумови актуалізації слів іншомовного походження в економічній сфері, проаналізовано назви неістот та пов'язані з ними ознаки, дії й процеси в економічній сфері, зокрема зацентровано на лексемах – назвах віртуальних (цифрових) коштів та номінаціях усталених форм фінансів, схарактеризованих у контексті мовної динаміки; з'ясовано семантичні й дериваційні ознаки неозапозичень – назв істот у сфері нової цифрової валюти та узвичаєних різновидів коштів.

Економічні трансформації та соціальна динаміка першого двадцятиріччя XXI ст., що відбуваються в нашій державі та світі загалом, безпосередньо впливають на мовні зрушення в українській економічній термінології. Медіатексти цієї тематики вияскраплює наявність запозичених номінацій, розширення семантики відомих понять, активізація низки термінів. Збагачення економічного словника завдяки англіцизмам цілком закономірне, воно зумовлене активним процесами глобалізації, а отже й спілкуванням між людьми різних національностей.

Тенденції оновлення економічної лексики виявлені в тематиці цифрових форм матеріально-фінансових ресурсів, процесів та операцій із ними, новітніх технологій і результатів їхнього застосування. До таких мовних одиниць належить узагальнена назва віртуальних коштів *криптовалюта* та номінації її різновидів, процес адаптації яких увиразнює їхнє різне графічне оформлення: *біткойн* (*біткоїн*, *біткоін*), *лібра* (*Libra*), *ефір* (*ефіріум*, *Ethereum*), *e-Krona*, *CoronaCoin* та ін. Новітні медіатексти містять низку інших запозичень: *токен*, *блокчейн*, *майтити* тощо. Наприклад: «**Біткойн** Ескобара»: брат найвідомішого в світі наркобарона запускає свою **криптовалюту** (заг.) (www.news.finance.ua, 17.02.2018); ...сторони уклали **смайт-контракт**, на підставі якого **криптовалюту Ефіріум** перевели на депозит (www.narodnapravda.ua, 26.09.2017); ...фінансові операції на **блокчейні** – це аналог

електронної пошти (www.cikavosti.com, 11.10.2017); Залізничники **майнили** криптовалюту, підключившись до електромережі Укрзалізниці... (www.hromadske.ua, 15.11.2019).

Збагаченню словникового складу української мови сприяють неодеривати, зокрема утворені суфіксальним способом іменники (*майнер, майнерство*) та прикметники (*криптовалютний, біткойновий, майнінговий*), композити (*криптоактив, криптобіржа, криптобраузер, криптостартан, криптофахівець* та ін.) і юстапозити (*бійкойн-майнер, біткойн-бізнесмен, валюта-біткойн, гроші-біткойни* тощо). Подекуди трапляються складні слова, творення яких є наслідком контамінації (*криптомат* ← *крипто*[валютний] [авто]*мат*). Завдяки частому вживанню в пресі такі лексеми поступово втратили ознаки вузькоспеціалізованості й стали зрозумілими для нефахівців.

Мовні зрушення засвідчені в межах спеціалізованої лексики, що характеризує стан економіки загалом, стосується банківської справи, кредитування тощо й пов'язана з утрадиційними формами валюти. Номінації цього різновиду – переважно англіцизми на позначення неістот (*акцепт, вендинг, овердрафт, тратта, індосамент, жиро* тощо) та істот (*трасант, трасат, ремінент, акцептант, індосат, емітент*): **Акцепт** векселя – напис платника на переказному векселі (**тратті**) про згоду на оплату. (www.vesti.dp.ua, 02.12.2019); Дивно, що **вендинг**, попри всі свої переваги, поки що не набув значного поширення в нашій країні... (www.dt.ua, 13.07.2018); Так з них 37% брали кредит за програмою різних банків по своїй кредитній картці (*кредит овердрафт*)... (www.ukurier.gov.ua, 09.04.2020); ...**індосамент** властивий як простим, так і переказним вексям (www.vesti.dp.ua, 02.12.2019); Особа, яка передає вексель за індосаментом, є **індосантом**, а особа, яка приймає вексель, – **індосатом** (www.vesti.dp.ua, 02.12.2019). У сучасних медійних текстах помітна тенденція до розширення семантики деяких зафіксованих у лексикографічних працях слів (наприклад, *фандрейзинг*) та функціонування дериватів, переважно утворених на основі раніше запозичених одиниць: **Фандрейзинг** – це пошук ресурсів (людей, устаткування, інформації, часу, грошей та ін.) для реалізації проектів та / або підтримання існування організації. Як термін, ще не є широко поширеним в Україні, у більшості випадків це поняття асоціюється з соціальними проектами (www.karpatvisnuk.com.ua, 18.01.2019); Переважна більшість **субсидіантів** не зацікавлена у впровадженні енергоефективних заходів (www.socportal.info, 06.03.2017). Серед актуалізованих форм чимало номінацій із префіксами *ре-*, що має узагальнене значення повторюваності (*реіндосувати, реінвестувати*), і *де-*, який надає слову протилежного значення порівняно з твірною лексемою (*демаркетинг, демонетизація*): ...особи можуть **реіндосувати** вексель (ст. 11 Уніфікованого закону) (www.vesti.dp.ua, 02.12.2019); Найжорсткіший **демаркетинг** буде застосований до чорного вуглецевого пластику... (www.svidok.online, 19.08.2018). Динамічні процеси в межах спеціалізованої економічної лексики пов'язані з активізацією вживання суфіксальних дериватів та утворених на їхній основі складних слів (*авалювання, банкінг, монетизація,*

інтернет-банкінг, онлайн-банкінг). У зв'язку з активізацією фемінітивів до мовного простору публіцистики проникла лексема жіночого роду *субсидіантка*.

У **третьому** розділі «Нові стилістичні вияви неспеціалізованої лексики на позначення економічних понять» окреслено тенденції збагачення публікацій економічної тематики лексемами інших терміносистем та лексико-семантичних груп, зокрема номінаціями медичної, спортивної, юридичної й екологічної сфер; ужиті в текстах економічної тематики неспеціалізовані лексеми диференційовано за частиномовною належністю, встановлено нові семантичні та стилістичні вияви іменників, прикметників, дієприкметників і дієслів; виокремлено й систематизовано субстандартну лексику.

У мові українських засобів масової комунікації ХХІ ст. простежено тенденцію до дедалі активнішого використання неспеціалізованої лексики на позначення економічних понять. Упродовж останнього часу відбувається збагачення публікацій економічної тематики мовними одиницями інших терміносистем та лексико-семантичних груп, зокрема:

1) медичними номінаціями: *Коронавірус розоряє світ: ЗМІ підраховали, скільки потрібно заплатити за **реанімацію** світової економіки* (заг.) (www.unian.ua, 30.03.2020); *Гроші. Ховати чи **реанімувати** національну валюту...* (заг.) (www.day.kyiv.ua, 04.08.2018); *Чим захворіла гривня і коли розпочнуться незворотні процеси?* (www.epravda.com.ua, 11.01.2017); *Кличко заявив, що цей ганебний приклад яскраво свідчить про те, наскільки **метастази корупції** сьогодні проникли в усі сфери* (www.day.kyiv.ua, 23.05.2017); *Феномен **інфікування** як прояв глобальної економічної залежності: проблема макроекономічного регулювання* (заг.) (www.dt.ua, 04.04.2017); *Клінічна смерть гривні?* (заг.) (www.slovoidilo.ua, 25.02.2015). Подекуди трапляються цілі клішовані звороти, які зазвичай використовують тільки в текстах некрологових жанрів, напр.: *Сьогодні, **на третьому десятку життя від нас пішла гривня**. Хто винен у тому, що сталося з національною валютою...* (www.gazeta.ua, 05.06.2018);

2) спортивними назвами: *Донбас – **аутсайдер** рейтингу соціально-економічного розвитку регіонів України* (www.vchasnoua.com, 28.05.2019); *МВФ прогнозує Україні «**економічне аутсайдерство**»* (www.tyzhden.ua, 17.04.2013); *Фінансовий **забіг** на довгу дистанцію* (заг.) *Лідерство може бути нівельовано публічними фінансовими скандалами за участю CEO* (www.business.ua, 26.12.2019); *В Україні відбувся «фінансовий **нокадаун**»* (www.ua.vkadri.com, 16.01.2019); *Курс валют на 29 жовтня: гривня відправить долар у **нокаут**...* (www.znaj.ua, 29.10.2019); *Курс валют: гривня готується «**нокаутувати**» долар, вже на цьому тижні* (www.volynnews.com, 23.02.2019); *Укладено перший валютний **форвард** на трансмісії шляхом зниження уразливості економіки до змін курсу...* (www.ua.interfax.com.ua, 29.11.2019); *Українська гривня: крах чи просто **тайм-аут**?* (www.market.korupciya.com, 02.09.2018); *Зазначимо, щорічно **старт** слабшання гривні припадає на жовтень, а **фініш** – на кінець березня* (www.dt.ua,

12.02.2018); ...споживачі, виконуючи роль **«рефері»** в економічних питаннях (www.epravda.com.ua, 05.06.2019); До 16.00 год. активісти разом із львів'янами сподіваються зібрати 24 тисяч гривень. Ми почали **марафон** для допомоги незрячим (www.032.ua, 19.08.2018). У сучасній українській публіцистиці економічної тематики актуалізовано як спортивні терміни, так і загальноновживані мовні одиниці. Спортивні лексеми зазвичай вживають у переносному значенні, яке не завжди фіксують лексикографічні праці. Переважно аналізовані слова надають медійним текстам негативної оцінки, зрідка позначають благодійні акції;

3) лексемами юридичної сфери: Та економічна **люстрація** була життєво правильною, а юридично ні... (www.glavcom.ua, 05.02.2020); Дуже скоро буде, готується матеріал, де так звані **гаманці алібі** стануть касами з виплат (www.hromadske.ua, 11.02.2020); Не треба робити різких кроків і здавати долари. Якесь **грошове вето** (www.hromadske.ua, 23.09.2019); Провідні корпорації світу готові надати трильйони доларів не тільки в якості морального **імператива**, але й з ознаками вигідного бізнесу (www.responsiblefuture.com.ua, 17.10.2019). Частину юридичних номінацій ужито з відомими та витлумаченими в словниках значеннями, інші потребують пояснень, оскільки лексикографічні праці їх не фіксують. Зокрема, в економічних текстах сучасних засобів масової комунікації іменник **люстрація** вживають здебільшого в однині зі значенням «заборона будь-яких економічних процесів та дій; очищення будь-чого від економічної шахрайської поведінки», яке вважаємо переносним. Натомість відомі лексикографічні праці зовсім не подають однокореневих номінацій **люстрований, люструвати**. Дієслово **люструвати** тлумачимо як «дію до люстрація», «забороняти; перевіряти», а **люстрований** – дієприкметник до **люструвати**, пор.: **Треба люструвати чиновників за завідомо неправдиву декларацію про доходи** (www.petition.president.gov.ua, 11.01.2016); **Усіх не законно люстрованих виправдати, і обов'язково виплати компенсацію, якщо грошей не вистачить, то Гончарук нехай знайде** (www.pravda.com.ua, 02.03.2020). Уживання юридичних номінацій в економічній публіцистиці засвідчує не тільки міжгалузеву ознаку деяких термінів, але й перехід мовних одиниць з однієї сфери, галузі, діяльності в іншу. Завдяки переносним значенням терміни втрачають свою однозначність, що дає змогу простежити процеси детермінологізації в українській мові;

4) екологічними поняттями: **Екологічна економіка – наше майбутнє** (заг.) (www.golos.com.ua, 14.11.2019); **Найефективнішим засобом запобігання банкрутству підприємства є фінансова санація** (www.epravda.com.ua, 04.05.2019).

Широке використання лексики різних наук в мові українських масмедіа зумовлене впливом позамовних чинників: привертанням уваги до медичних проблем, активізацією спортивного життя, високим ступенем діяльності правозахисних установ, погіршенням екологічної ситуації, втручанням громадськості та зарубіжних організацій у розв'язання різних проблем тощо.

Попри те що багато з цих лексем – запозичення, вони, взаємодіючи із загальноновживаною лексикою, а також завдяки поясненню й значному поширенню в мові засобів масової комунікації, доступні й зрозумілі масовому споживачеві інформації.

У мові сучасної української публіцистики лексика різних галузей, функціонуючи поза межами спеціальної сфери, проникає в тексти економічної тематики, здебільшого присвяченим грошовим одиницям, витратам держави та бізнесу, грошовим затратам громадян, субсидіям та пільгам, а також штрафним санкціям для тих, хто не дотримується законодавства, правил та норм.

Галузева лексика окнижнює публіцистику. Помітна тенденція не тільки міжгалузевого її використання, але й міжтематичного, оскільки теми в одному контексті часто переплетені. Аналізована лексика зазвичай виконує інформаційно-пізнавальну функцію. Книжні елементи презентують насамперед терміни з різних галузей знань, причому здебільшого відомі слова. Їх подають на тематичних сторінках або у виступах спеціалістів. Подекуди термінолексеми ускладнюють сприйняття інформації, особливо тоді, коли немає додаткових пояснень. Розширення сфери функціонування різногалузових понять пов'язане з використанням в українських масмедіа рекламних повідомлень та оголошень.

Серед неспеціалізованих лексем в економічній тематиці на перший план широко виходять іменники, прикметники та дієслова. Динаміка неспеціалізованих іменників у новітній публіцистиці економічної тематики репрезентована непохідними та похідними іменниками, які слугують засобом передавання різної оцінки в економічній сфері. Чітко проступають зміни в семантиці похідних іменників на позначення економічних процесів та явищ. Наприклад: *Тобто «**бики**», які грали на підвищення курсу долара, вимоталися* (www.epravda.com.ua, 13.03.2020); *Уряд таки поставив крапку в питанні ліквідації фінансового «**монстра**» Клименка. Йдеться про реформування Міністерства доходів і зборів (Міндох)* (www.day.kyiv.ua, 29.05.2014); *Виступ Бодо Шефера тривав півтори години. Але фінансовий «**моцарт**», розповідав не про фінансові тренди, «новий час і нові можливості», а старі істини своїх мотиваційних книг* (www.day.kyiv.ua, 19.10.2016); *Спалах вірусу COVID-19 поза межами Китаю призвів до «ідеального **шторму**» на фінансових ринках* (www.epravda.com.ua, 13.03.2020); *Законопроект, яким пропонується легалізувати криптовалюту в Україні, передбачатиме оподаткування **оготівковування** і купівлі товарів та послуг за допомогою криптовалюти* (www.epravda.com.ua, 06.08.2018); *...додаткові збори зростають за рахунок **детінізації** економіки* (www.day.kyiv.ua, 05.06.2014); *Рішення щодо ставки стало свіжою порцією «**палива**» на міжбанку* (www.epravda.com.ua, 13.03.2020); *Якщо ця програма (МВФ) буде підписана, ми будемо під **парасолькою** міжнародних фінансових установ і зможемо більш впевнено пройти кризу* (www.finbalance.com.ua, 15.03.2020); *Заступник глави НБУ: **банкопад**у не буде, це неможливо* (заг.) (www.finbalance.com.ua, 15.03.2020).

Широкий ресурс застосування в публіцистиці мають прикметники, особливо цікаві номінації з новими значеннями, не завжди зафіксованими

у відомих лексикографічних працях: Тому **чиста середня зарплата** в доларах у нас поки що менша... (www.rbc.ua, 29.05.2019); **Чистий дохід** від реалізації продукції протягом 2018 року становив 37,6 млрд гривень проти 28,4 млрд гривень в 2017 році (www.day.kyiv.ua, 02.08.2018); Фіскальники області продовжують боротьбу з **«брудними» коштами**... (www.kr.sfs.gov.ua, 19.09.2019); **«Чорну», «Білу» або «Сіру» зарплати. Що обрати?** (www.dp.sfs.gov.ua, 13.10.2019); За його словами, ідеться про «ревізію ключових реформ» та про затримки з ухваленням **«антиколомойського закону»** – документа, який не дає права повертати проблемні банки їхнім колишнім власникам (www.radiosvoboda.org, 15.03.2020); ...сучасна **діджиталізована** (цифрова) економіка має всі підстави для розвитку (www.adastra.org.ua, 12.09.2019); Чи виживе **вірусна** економіка? (www.day.kyiv.ua, 19.03.2020); **Коронавірусна** економіка: гривня падає, чи впадуть ціни на квартири (www.unian.ua, 17.03.2020). Прикметники розширюють свою семантику завдяки продукуванню переносних значень, що виникають унаслідок дії позамовних чинників. Це позбавляє їх замкненості та ізолюваності в одній окремо взятій тематиці. Рухливість меж у значеннях таких одиниць часто сприяє емоційності та експресивності повідомлення.

У засобах масової комунікації зафіксовано нові вияви функціонування дієслів в економічній тематиці. Широкого застосування набули дієслова конкретної фізичної дії та процесу, ужиті з переносним значенням у тематиці «гроші»: Для того, щоб **гроші не «згоріли»** у випадку обвалу якогось ринку, їх, так би мовити треба акумулювати... (www.hromadske.ua, 11.03.2019); Держава Україна виплатила тоді громадянам **вклади**, які **«згоріли»** при СРСР, загалом близько 6 млрд. грн. (www.poltava.to, 10.04.2012); Замкнуте коло: органи влади **«сплять»** зекономлені кошти зарплатного фонду, щоб отримати відповідне фінансування на наступний рік і знову **«спалити»** державні кошти наприкінці року (www.pravda.com.ua, 14.06.2017); У середньому, **оплата** квартири в Лондоні може **з'їдати** до 70%... (www.epravda.com.ua, 10.04.2018); **Гроші** українців у «Webmoney» **заморозили** до 2021 року (www.volynnews.com, 29.05.2018); ...через корупцію **гроші осідають** в кишенях тих, хто у владі... (www.dt.ua, 23.05.2018); **Гроші** на виплату заборгованої зарплати гірникам **«зависли»** в банку (www.leopolis.news, 14.06.2019); В обмінниках різко **обвалилася гривня** (www.vgolos.com.ua, 05.07.2018).

У публікаціях залежно від жанру вживають дієслова мовлення як із нейтральним, так і стилістично забарвленим лексичним значенням. Для одних лексем це значення основне, для інших – вторинне, що слугує підставою для поділу їх у межах спільної семантичної групи: У Зеленського **кажуть**, витрати на оборону можна буде контролювати в реальному часі (www.ukrinform.ua, 18.04.2019); Шахрайки, в процесі спілкування, в телефонному режимі, **промовляють** «чарівні слова», а в обмін на свої кривні заощадження, ошукані люди отримують **«фантики»** (www.nazpg.com, 07.09.2019).

Чітко проступає тенденція до дедалі ширшого орозмовлення текстів українських масмедіа, чому сприяє відсутність цензури, вільна та розкута

манера викладу журналістів тощо. Серед розмовних лексем переважають дієслова, які зазвичай нешвидко зазнають нейтралізації, тому тривалий час зберігають емоційність, оцінність, а також дають змогу уникнути повторень слів, збагачуючи й урізноманітнюючи мову сучасної української публіцистики: *...золотовалютні резерви **розтринькали*** (www.pogliad.com.ua, 12.10.2014); *Знаєте, як **угробити** економіку одним законопроектом?* (www.gazeta.ua, 15.01.2020); *Працівники міністерства вугільної промисловості та енергетики «**спустили**» на корпоратив мінімум 332 тисячі гривень* (www.vikna.if.ua, 23.01.2018); *Ми **профукали** гроші на будівництво десятої шахти, – Гунчик (заг.)* (www.volyn24.com, 19.09.2017); *На Чернігівщині «**стирили**» газу на півтора мільйона за квартал...* (www.cv.strichka.com, 24.05.2019); *Державні гроші під ці проекти **розпилювали** ще багато місяців після закінчення самого чемпіонату* (www.tyzhden.ua, 19.08.2016) *Прогульбанили гроші платників податків, наші з Вами гроші!* (www.vikna.if.ua, 23.01.2018); *Обласна прокуратура не дозволила **розтранжирити** бюджетні гроші виділені на природоохоронні заходи* (www.kirovograd.net, 25.10.2017).

Для сучасних медійних текстів економічної тематики характерна тенденція до щораз ширшого використання субстандартної лексики. Її вживають для посилення експресивно-емоційного забарвлення інформації та надання економічним матеріалам негативного оцінного характеру. В економічній тематиці субстандартну лексику використовують на позначення грошей та процесів їхнього витрачання. Наприклад: *Судові рішення їм готують помічники, а **бабло** беруть вони* (www.zhitomir.info, 03.02.2020); *Курс валют: гривня зміцнилася до долара та євро. Хочуть кинуть на **бабки** потім, як курс зросте* (www.antikor.com.ua, 23.11.2019); *Ще перед вихідними рубль переступив позначку у 67 «**дерев'яних**» за долар...* (www.umoloda.kyiv.ua, 14.08.2018); *«**Лохотроном**» називаємо сьогоднішній бюджет...* (www.censor.net.ua, 10.05.2019); *Тіньовикам у цьому сенсі – «**по барабану**» куди йдуть кошти* (www.epravda.com.ua, 17.04.2018); *«**Халявні**» гроші (заг.)* (www.depo.ua, 11.02.2019); *Скільки треба буде **відстібнути** за послугу?* (www.zdolbunivcity.net, 03.09.2019); *Без цього економіка просто «**здохне**» під час глобальної кризи!* (www.radiosvoboda.org, 15.03.2020).

Для мови української публіцистики XXI ст. характерне посилення сформованої раніше тенденції до «розхитування» лексичних норм, що зумовлено безперервною зміною мовних смаків та оцінок, які не завжди збігаються з реальним мовним узусом, а також із кодифікованими правилами слововживання.

Результати дослідження узагальнено у **висновках**.

Економічна лексика української мови першого двадцятиріччя XXI ст. засвідчує значну динаміку, що полягає в активізації лексико-семантичних процесів, міжгалузевих зсувів, інноваційних зміщень у стильовій системі, проникненні низки запозичень, неспеціалізованих одиниць та ін. У таких зрушеннях відіграють важливу роль внутрішні та зовнішні чинники, які виявляють неоднакову активність упродовж певних часових зрізів. Проте найбільший вплив на розвиток української мови загалом та економічної

лексики зокрема мають соціальні трансформації суспільства, його демократизація та лібералізація, зміни в економічній сфері, розвиток науки й техніки та міжмовне контактування. Неабияка роль припадає на психологічні фактори. З огляду на це словник сучасної економіки, з одного боку, виявляє певну стабільність, усталеність, а з іншого – зазнає змін. У такому разі важливо зберегти збалансованість і рівновагу співіснування усталених та нових номінацій, випрацювати чіткі норми їхнього оформлення.

Для сучасної економічної лексики характерні такі ознаки: широка сфера використання, наявність власне-економічних термінів, професіоналізмів, спрямування вузькоспеціалізованих понять до групи широковживаних тощо. Головні тенденції еволюційних процесів в словниковому складі економічної сфери пов'язані з проникненням значної кількості запозичень, актуалізацією певних понять, розширенням семантичної структури слів завдяки появі їхніх лексико-семантичних варіантів, утворенням неодериватів префіксальним та суфіксальним способами, функціонуванням композитів, юкстапозитів, розмовних слів, жаргонізмів та ін. Прагнучи зробити текст зрозумілим для максимальної кількості реципієнтів, журналісти зазвичай вдаються до пояснення нових незрозумілих чи малозрозумілих лексем.

Збагачення економічного словника української мови початку XXI ст. відбулося завдяки англіцизмам, освоєння яких стало потрібним для розширення меж міжмовної економічної комунікації, створення нових технологій, різних мережевих проектів та ін. Серед запозичень засвідчено номінації, пов'язані з новими цифровими й усталеними різновидами коштів. Спеціалізовану економічну лексику поповнила низка назв цифрової валюти, частина яких слугує базою для творення інших складних за будовою слів. Такі новотвори – цілісні одиниці, що виникли внаслідок дії закону мовної економії, виконують роль компактних за формою вираження реалій і мають різні семантичні відтінки. Вони маркують фінансові ресурси, матеріальні цінності в електронному вияві, віртуальну сферу фінансових відносин, розрахункових операцій і послуг, новітні технології та ін., а також пов'язаних із цими процесами людей. Деякі із субстантивів полишають термінологічні межі й спрямовані до групи загальноновживаних.

Помітною є тенденція проникнення в публіцистичний мовопростір неолексем, які прямо чи опосередковано відбивають зв'язок з утрадиційними формами валюти. Акцентування на особливостях їхнього лексико-семантичного вияву послугувало основою для вирізнення запозичень, що експлікують дії, процеси, явища сфери кредитування, купівлі-продажу, оплат, пільг, соціальних виплат, економічних процесів на підприємствах, установах та ін., а також учасників таких операцій. Динамізм у сфері спеціалізованої економічної лексики увиразнюють номінації, які виявляють розширення своєї семантики, та неодеривати, переважно утворені від раніше запозичених лексем префіксальним, суфіксальним способами та складанням основ чи слів. Про поступовий процес входження нових слів до української мови засвідчує неоднотипність їхнього графічного оформлення й у низці випадків порушення нормативності.

Незначну групу спеціалізованої економічної лексики структурують одиниці, що слугують однослівним відповідником уже відомих понять чи функціонують як еквіваленти словосполучень. Подекуди трапляються три синонімічні номінації на позначення однієї реалії. Деякі зі слів перебувають в антонімічних відношеннях, такий відтінок зазвичай реалізує запозичений префікс.

Динаміку вжитих в економічній тематиці одиниць увиразнюють неспеціалізовані номінації, функційний вияв яких засвідчує наявність дифузних процесів у лексичній системі української мови. Медіатексти початку ХХІ ст. містять значну кількість слів медичної, спортивної, юридичної й екологічної сфер. Важливо, що нові тенденції вживання засвідчують і спеціальні терміни, і загальновживані слова зазначених галузей. Використовуючи в статтях економічної тематики різногалузеву лексику, журналісти часто послуговуються не тільки зафіксованими в лексикографічних працях одиницями, а й словами з новими переносними значеннями, які виконують роль засобів суб'єктивного увиразнення мовлення й орозмовлюють текст. Зазвичай такі мовні одиниці сприяють яскравішому зображенню негативних процесів в економіці, фінансах, нерідко засвідчуючи безнадійність того чи того економічного явища.

Студіювання неспеціалізованих номінацій в аспекті їхньої частиномовної диференціації засвідчило, що в сучасній публіцистиці іменникам, прикметникам та дієсловам притаманний своєрідний стилістичний і комунікативно-прагматичний потенціал. У текстах про економіку загалом та деякі її аспекти зокрема функціонують субстантиви двох різновидів: із власне-предметним (конкретним) та абстрактним значеннями. Частина вказаних номінацій виявляє нові семантичні відтінки. Динамізм лексико-семантичної системи української мови віддзеркалюють іменники, нове значення яких виникло на базі непохідних слів із власне-предметною семантикою. Ужиті в економічній тематиці такі мовні одиниці структурують дві групи: 1) лексеми, що подібно до свого корелята залишаються конкретними номінаціями; 2) субстантиви, які за неспеціалізованого функціонування в текстах економічного змісту засвідчили перехід до сфери абстрактних. Збагаченню медійного простору економічної тематики сприяють іменники, співвідносні з похідними словами. Зазвичай вони маркують різні опредметнені процеси, рідше стани й конкретні предмети. Такі номінації виникли внаслідок переосмислення значення субстантивів, для яких твірними слугують розмовні та вжиті в переносному значенні дієслова.

Явище мовного динамізму вияскравлюють прикметники, які функціонують у медійних текстах економічної тематики переважно з переносним значенням і, поєднуючись з опорними іменниками, уточнюють названі субстантивами поняття, увиразнюють і конкретизують висловлення загалом. Серед таких номінацій трапляються ознакові слова, семантичні відтінки яких не фіксують відомі лексикографічні праці. У мові вітчизняних засобів масової інформації вжиті в переносному значенні прикметники переважно мають негативну оцінку.

Сфера їхнього вживання – тексти про доходи громадян та посадовців, діяльність різних організацій, шахрайські дії в економічній діяльності.

В описах економічної діяльності з акцентом на сучасну соціальну динаміку функціонують дієслова конкретної фізичної дії, процесу та мовлення, які віддзеркалюють переважно негативні процеси в економічному житті суспільства, зокрема марне витрачання грошей, незаконне збагачення, повну втрату коштів та ін. Зазвичай вони перебувають поза межами літературного мовлення, виявляють ознаки стилістичного маркування й мають виразне пейоративне забарвлення.

Своєрідністю вияву в економічній сфері позначена субстандартна лексика, функційне призначення якої полягає в посиленні експресивно-емоційного забарвлення інформації, наданні газетним текстам негативного оцінного характеру.

Отже, лексичну систему українських масмедіа першого двадцятиріччя ХХІ ст. вирізняє відкритість до мовних змін. Лексеми економічної тематики становлять відносно усталену й сформовану систему, проте внаслідок дії внутрішніх та зовнішніх чинників їхній обсяг постійно зростає. Тексти економічної тематики виявляють нові номінації-запозичення, які проникли до української публіцистики переважно з англійської мови й поповнили групу спеціалізованої лексики. Виразною є тенденція до функціонування неодериватів, утворених за усталеними словотвірними моделями. Динамізм у межах неспеціалізованих номінацій увиразнюють лексеми з новими семантичними відтінками, що виникли внаслідок міжстильової та міжтематичної транспозиції, серед яких значну частину становлять слова з переносним значенням, розмовні одиниці та жаргонізми.

У перспективі важливим постає дослідження лексичних зрушень в інших тематичних статтях українського медійного простору, зокрема присвяченим політиці, міжнародним зв'язкам тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Прудникова Т. І. Функціонування неспеціалізованих лексем в публіцистичних текстах економічної тематики. *Лінгвостилістичні студії*. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. Вип. 11. С. 145–154.

2. Прудникова Т. І. Актуалізація прикметників в економічній тематиці (на прикладі мови засобів масової комунікації). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). № 1. Ч. 1 2020. С. 102–108.

3. Прудникова Т. І. Динаміка неспеціалізованих іменників у новітній публіцистиці економічної тематики. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філологія : збірник наук. праць*, 2020. Вип. 22. С. 229–236.

4. Прудникова Т. І. Лексеми з префіксоїдом *крипто-* на тлі динаміки української економічної терміносистеми: семантично-дериваційна інтерпретація. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. збірник наук.*

праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 28. Том 3. С. 50–56.

5. Прудникова Т. І. Нові тенденції вживання лексики в публікаціях економічної сфери (на прикладі номінацій медичної галузі). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 14. Т. 2. С. 69–74.

6. Прудникова Т. І. Особливості функціонування розмовних дієслів в публіцистичних текстах економічної тематики. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : збірник наук. праць*. Випуск 38 / Херс. держ. ун-т. Херсон : ХДУ, 2020. С. 47–52.

АНОТАЦІЯ

Прудникова Т. І. Тенденції розвитку економічної лексики української мови на тлі соціальної динаміки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2020.

Дисертація – новаторське дослідження динаміки спеціалізованої та неспеціалізованої економічної лексики, яку розглянуто крізь призму соціальних трансформацій суспільства, схарактеризовано в контексті активних лексико-семантичних процесів, міжгалузевих зсувів та інноваційних зміщень у стильовій системі. У праці порушено проблему лексико-семантичної диференціації економічних номінацій у сучасній лінгвістиці, зацентовано на особливостях їхнього формування, обґрунтовано вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на розвиток та збагачення словникового складу сучасної української літературної мови. На основі опрацьованих медіатекстів з'ясовано головні тенденції еволюційних процесів в лексиці економічної сфери, до яких зараховано запозичення, актуалізацію певних понять, розширення семантичної структури слів завдяки появі їхніх лексико-семантичних варіантів, утворення неодериватів префіксальним і суфіксальним способами, функціонування композитів, юстапозитів, розмовних слів, жаргонізмів та ін.

Схарактеризовано динаміку засвідчених в економічній тематиці неспеціалізованих одиниць, зацентовано на дифузних процесах у лексичній системі української мови. Вирізнено й проаналізовано номінації медичної, спортивної, юридичної й екологічної сфер. Виокремлено як спеціальні терміни, так і загальноновживані слова зазначених галузей, вияскравлено нові тенденції їхнього вживання. Наголошено на використанні різногалузевої лексики із зафіксованими в лексикографічних працях і новими переносними значеннями, які виконують роль засобів суб'єктивного увиразнення мовлення й орозмовлюють текст. Неспеціалізовані номінації розглянуто в аспекті їхньої частиномовної диференціації. З акцентом на сучасну соціальну динаміку проаналізовано субстандартна лексику.

Ключові слова: мова засобів масової комунікації, економічна лексика, спеціалізована й неспеціалізована лексика, субстандартна лексика, іменник, прикметник, дієслово, переносне значення, стилістична роль, орозмовлення.

SUMMARY

Prudnykova T. I. Tendencies in the development of the economic vocabulary of the Ukrainian language against the background of social dynamics. – Manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Philology, specialty 10.02.01 – Ukrainian language. – Lesia Ukrainka Volyn National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lutsk, 2020.

Thesis is an innovative research of the dynamics of specialized and non-specialized economic vocabulary which is studied through the prism of social transformations of the society and characterized in the context of active lexico-semantic processes, multisectoral shifts and innovative changes in the stylistic system.

The study shows a content of the terms *economic term*, *economic term system*, *economic vocabulary*, raises a problem of lexico-semantic differentiation of economic nominations in modern linguistics, focuses on a history of their formation and explains the influence of internal and external factors on the development and enrichment of the vocabulary of Ukrainian literary language.

The research also emphasizes that the linguistic units of economic topics are a relatively well-formed system, however, due to the influence of internal and external factors, their content is constantly increasing. Diverse analysis of factual material, taken from mass media sources of the beginning of the XXI century, made it possible to identify the main features of economic vocabulary, among which is a wide scope of use, availability of the economic terms, industry words, direction of highly specialized concepts to a group of widely used ones, etc. The work on media texts helped to define the main tendencies of evolutionary processes in the vocabulary of the economic sphere, which include loanwords, updating of certain concepts, extension of the semantic structure of words due to the appearance of their lexical-semantic variants, formation of neo-derivatives in prefixal and suffixal ways, composites, juxtaposites, colloquial words, jargons, etc. In trying to make the text understandable to the great number of recipients, journalists are usually resorted to explaining new incomprehensible or little-understood lexical items.

The research focuses on expanding the economic vocabulary of the Ukrainian language of the beginning of the XXI century, due to English loanwords and the development of which became necessary for expanding the boundaries of inter-linguistic economic communication, the creation of new technologies, various network projects, etc. It is noted that there are two types of nominations among the loanwords that are distinguished on the basis of connection between new digital or established types of funds. It is revealed that a number of digital currency names have been added to the specialized economic vocabulary, some of which serve as a basis

for creating other complex words. Such innovations are integral units that have occurred as a result of the principle of linguistic economy, they play a role of compact realias in the form of expression and have different semantic colorings. They mark financial resources, online assets, a virtual sphere of financial relations, settlement transactions and services, the latest technologies, etc., as well as people related to these processes. It is distinguished substantives that leave the terminological boundaries and are directed to the group of commonly used ones.

It is outlined the tendencies of entering into the publicistic linguistic space of neo-lexical items, which directly or indirectly reflect the connection with traditional forms of currency. They are analyzed in terms of lexico-semantic expression, derivative features, partly graphic design and normalization. Loanwords dominate among such words and they explicate the actions, processes, phenomena of lending, purchase and sale, payments, benefits, social benefits, economic processes in enterprises, institutions, etc., as well as participants of such transactions. It is identified nominations that have shown an expansion of their semantics and neo-derivatives, which predominantly formed from previously borrowed lexical items in prefixal, suffixal and nominal word formation ways.

Within the specialized vocabulary, it is identified the units that serve as the unambiguous correspondent of already known concepts and function as equivalents of word-combinations. There are cases where three synonymous nominations have been suggested to indicate one realia. Some of the lexical items have antonymic relations, such coloring is usually implemented by a borrowed prefix.

The research characterizes the dynamics of non-specialized units in economic topics, focuses on diffusive processes in the lexical system of the Ukrainian language, analyzes the nominations of medical, sports, legal and environmental sectors, outlines both special terms and commonly used words of the mentioned above industries and shows new tendencies of their usage. Emphasis is placed on the use of diverse vocabulary with lexicographical works and new figurative meanings that are a means of subjective speech expression and make the text more colloquial. Usually, such linguistic units contribute to the expressiveness of negative processes in economy, finance, and often show the hopelessness of one or another economic phenomenon.

The thesis studies the non-specialized nominations in terms of their part-linguistic differentiation, in particular it characterizes the stylistic and communicative-pragmatic potential of nouns, adjectives and verbs. It is systematically described substantives with specific and abstract meanings, found new semantic colorings of analyzed lexical items and determined derivative features of nominations. The dynamics of lexico-semantic system of the Ukrainian language reflects the use of nouns whose new meaning has developed on the basis of non-derivative words with direct semantics. Such linguistic units used in economic topics are combined into two groups: 1) lexical items, which, like their correlate, remain specific nominations; 2) substantives that, because of non-specialized functioning in the texts on economic content, show the transition to the sphere of the abstract ones. Enriching the media space of economic topics is contributed by nouns that relate to the derivative words. Usually, they mark different subject processes,

rarely states and specific subjects. Such nominations have occurred as a result of reinterpretation of the meaning of the substantives for which the spoken verbs and the verbs that are used in figurative meaning serve as formative ones.

The most commonly used adjectives are analyzed in the context of linguistic dynamics, they function in the media texts of economic topics mainly with figurative meaning and, in combination with basic nouns, specify the concepts named by substantives, make the statement more expressive and specific. The work analyzes characteristic words whose semantic colorings are not in well-known lexicographical works. It is determined that in the language of domestic mass media the adjectives, used in the figurative meaning, are predominantly negative. The sector of their use is texts on incomes of citizens and officials, activity of different organizations, fraudulent activities in economics.

With the emphasis on modern social dynamics the research analyzes verbs of specific physical action and speech, which reflect the negative processes in the economic life of society, in particular waste of money, illegal enrichment, complete loss of funds, etc. Usually, they are outside of the literary language, show features of stylistic marking and have a distinct pejorative coloring.

The substandard vocabulary is indicated by the peculiarity of expression in the economic sphere.

Keywords: language of mass communication, economic vocabulary, specialized and non-specialized vocabulary, substandard vocabulary, noun, adjective, verb, figurative meaning, stylistic role, colloquial.

Підписано до друку 08.12.2020 р. Формат 60х84 1/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Обсяг 0,9 ум. друк. арк. 0,9 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 87. Видавець і виготовлювач – ФОП Іванюк В. П.
43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 65.
Свідоцтво Держкомінформу України
ВЛн № 31 від 04.02.2004 р.